

O'QUVCHILARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA HIKOYALARNING DIDAKTIK VAZIFALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19256398>

Xudoynazarova Sug'diyona Tillamurodovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirish jarayonida hikoya janrining didaktik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Xususan, hikoyalarning mazmuniy va badiiy xususiyatlari orqali o'quvchilarning tasavvur, obrazli fikrlash, estetik did hamda mustaqil mushohada yuritish ko'nikmalarini shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, hikoya matnlari asosida tashkil etiladigan ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlar va usullar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida hikoyalar o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda muhim didaktik vosita ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Badiiy tafakkur, hikoya janri, didaktik vazifa, obrazli fikrlash, estetik did, o'quvchi, ta'lim jarayoni, badiiy matn, metodik yondashuv, adabiy ta'lim.

Abstract: This article analyzes the didactic potential of the short story genre in the development of students' artistic thinking. In particular, it highlights the issues of forming imagination, figurative thinking, aesthetic taste, and independent reasoning skills through the content and artistic features of stories. The study also examines methodological approaches and techniques that enhance the effectiveness of the educational process based on story texts. As a result of the research, it is substantiated that short stories serve as an important didactic tool in the development of students' artistic thinking.

Keywords: artistic thinking, short story genre, didactic task, figurative thinking, aesthetic taste, student, educational process, literary text, methodological approach, literary education.

Аннотация: В данной статье анализируются дидактические возможности жанра рассказа в процессе развития художественного мышления учащихся. В частности, освещаются вопросы формирования воображения, образного мышления, эстетического вкуса и навыков самостоятельного рассуждения у учащихся посредством содержания и художественных особенностей рассказов. Также рассматриваются методические подходы и приемы, способствующие повышению эффективности образовательного процесса на основе текстов рассказов. В результате исследования обосновывается, что рассказы являются важным дидактическим средством в развитии художественного мышления учащихся.

Ключевые слова: художественное мышление, жанр рассказа, дидактическая задача, образное мышление, эстетический вкус, ученик, образовательный процесс, художественный текст, методический подход, литературное образование.

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshirish, balki ularning mustaqil fikrlashi, tasavvur doirasining kengayishi va badiiy-estetik didining shakllanishiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ayniqsa, adabiy ta'lim jarayonida badiiy tafakkurni rivojlantirish dolzarb masalalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Badiiy tafakkur o'quvchining borliqni obrazlar orqali anglash, voqea-hodisalarga ijodiy yondashish, estetik baho bera olish qobiliyatini ifodalaydi. Bu jarayonda hikoya janri o'zining ixchamligi, mazmunan boyligi va o'quvchiga tez ta'sir ko'rsatish xususiyati bilan muhim didaktik vosita sifatida xizmat qiladi.

Hikoyalar o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mosligi, hayotiy voqealarga yaqinligi hamda sodda va tushunarli bayon uslubi bilan ularning diqqatini jalb etadi. Shu bilan birga, hikoyalar orqali o'quvchilarda obrazli fikrlash, qahramonlarga baho berish, voqealarni tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalari shakllanadi. Badiiy matn bilan ishlash jarayonida o'quvchilar o'z tasavvurlarini boyitadi, til boyligini oshiradi hamda estetik zavq olishga o'rganadi. Bu esa ularning umumiy tafakkur rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, hikoyalarning didaktik vazifalari o'quvchilarda ma'naviy-

axloqiy sifatlarni tarbiyalash, hayotiy tajriba hosil qilish va ijtimoiy munosabatlarni anglashda ham muhim o'rin tutadi. Hikoya qahramonlari orqali beriladigan g'oyalar o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, ularni ezgulik, halollik, mehnatsevarlik kabi qadriyatlarga yo'naltiradi. Shu bois hikoyalardan samarali foydalanish o'qituvchidan puxta metodik yondashuvni, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olishni talab etadi.

O'quvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'quvchining shaxs sifatida kamol topishida alohida ahamiyat kasb etadi. Badiiy tafakkur — bu voqelikni obrazlar orqali idrok etish, tasvirlangan hodisalarga estetik baho berish, ularni tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatidir. Ushbu jarayonni shakllantirishda badiiy matnlar, xususan, hikoya janri keng didaktik imkoniyatlarga ega. Hikoya o'zining ixchamligi, voqealarning aniq ifodalanishi va obrazlarning jonli tasviri bilan o'quvchilarning diqqatini tez jalb etadi hamda ularni fikrlashga undaydi.

Hikoyalarning didaktik vazifalaridan biri — o'quvchilarda obrazli fikrlashni rivojlantirishdir. Hikoya matnida tasvirlangan voqealar, qahramonlarning xatti-harakatlari va muallif tomonidan yaratilgan badiiy

vositalar o'quvchining tasavvurida jonli manzaralar hosil qiladi. Natijada o'quvchi matnni nafaqat o'qiydi, balki uni ichki tasavvurida qayta yaratadi. Bu esa uning tasavvur qilish qobiliyatini kengaytiradi, obrazli tafakkurini boyitadi. Ayniqsa, hikoyalarni ifodali o'qish, matn asosida savol-javoblar o'tkazish, voqealarni qayta hikoya qildirish kabi usullar o'quvchining faol ishtirokini ta'minlaydi va badiiy tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, hikoyalar o'quvchilarda tahliliy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda ham muhim o'rin tutadi. Hikoya mazmunini anglash jarayonida o'quvchi voqealar rivojini kuzatadi, sabab-oqibat bog'lanishlarini aniqlaydi, qahramonlarning xulq-atvoriga baho beradi. Bu esa o'quvchining mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi, mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatini oshiradi. Hikoya ustida ishlashda o'qituvchi tomonidan beriladigan muammoli savollar, munozarali vaziyatlar va ijodiy topshiriqlar o'quvchilarning fikr yuritish faolligini oshiradi hamda ularni chuqurroq mushohada qilishga undaydi.

Hikoyalarning yana bir muhim didaktik vazifasi — o'quvchilarda estetik didni shakllantirishdir. Badiiy matn orqali o'quvchi go'zallikni his etadi, badiiy ifodaning nozik jihatlarini anglaydi, tilning boy imkoniyatlarini o'zlashtiradi. Hikoyalarda qo'llanilgan tasviriy vositalar, metaforalar, epitetlar va boshqa badiiy unsurlar o'quvchining estetik zavqini oshiradi. Bu esa ularning nafaqat adabiyotga, balki umuman san'atga

bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Estetik didning shakllanishi esa shaxsning ma'naviy rivojida muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, hikoyalar o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Hikoya qahramonlari orqali berilgan ijobiy va salbiy xulq-atvor namunalari o'quvchilarning hayotga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Ular qahramonlarning harakatlarini tahlil qilish orqali yaxshilik va yomonlikni farqlashni, to'g'ri xulosa chiqarishni o'rganadi. Bu jarayon o'quvchilarda ijtimoiy ong, axloqiy me'yorlarga hurmat va mas'uliyat hissini shakllantirishga yordam beradi.

Hikoyalar bilan ishlash jarayonida metodik yondashuvlarning to'g'ri tanlanishi ham katta ahamiyatga ega. O'qituvchi o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda turli interfaol usullardan foydalanishi zarur. Masalan, rolli o'yinlar, dramatisatsiya, matnni sahnalashtirish, ijodiy yozuv mashqlari kabi metodlar o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi va ularning badiiy tafakkurini yanada rivojlantiradi. Shu bilan birga, hikoya asosida rasm chizish, muqobil yakun yaratish yoki qahramon nomidan hikoya yozish kabi topshiriqlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantiradi.

Umuman olganda, hikoya janri o'quvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirishda ko'p qirrali didaktik imkoniyatlarga ega bo'lib, u ta'lim

jarayonida samarali vosita sifatida keng qo'llanilishi lozim. To'g'ri tashkil etilgan dars jarayoni orqali hikoyalar o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi, ularni mustaqil va ijodiy yondashuvga o'rgatadi hamda shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarda badiiy tafakkurni rivojlantirishda hikoya janri muhim didaktik vosita sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Hikoyalar orqali o'quvchilarning obrazli fikrlashi, tasavvur qilish qobiliyati, mantiqiy va tahliliy yondashuvi izchil rivojlanadi. Shu bilan birga, ular badiiy matnni anglash, voqealarga estetik baho berish va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hikoyalar bilan samarali ishlash jarayonida o'quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ularning ma'naviy-axloqiy fazilatlar ham shakllanadi. Hikoya

qahramonlari misolida o'quvchilar hayotiy qadriyatlarni anglaydi, ijtimoiy munosabatlarni to'g'ri baholashni o'rganadi va o'z shaxsiy qarashlarini shakllantiradi. Bu esa ularning komil inson sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, hikoyalarning didaktik imkoniyatlaridan to'liq foydalanish o'qituvchidan yuqori pedagogik mahoratni, zamonaviy metod va yondashuvlarni qo'llashni talab etadi. Interfaol usullar, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning badiiy tafakkurini yanada chuqurlashtiradi hamda ularni faol o'quv jarayonining ishtirokchisiga aylantiradi.

Demak, hikoya janridan maqsadga muvofiq va tizimli foydalanish o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda, ularning ijodiy salohiyatini ochishda va shaxs sifatida har tomonlama shakllanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Yo'ldoshev Q., Qodirov M. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
3. To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
4. Mahmudov N. Til va adabiyot ta'limi nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2012.
5. Zunnunov A. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2006.
6. Qodirov P. Badiiy tafakkur asoslari. – Toshkent: Fan, 2009.
7. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti (ona tili va adabiyot fanlari bo'yicha). – Toshkent, 2021.
8. Mirzayev S. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Sharq, 2014.

9. Rasulov R. Badiiy matn tahlili asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
10. Xudoyberdiyev T. O‘qitishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari. – Toshkent: Tafakkur, 2018.